

29

Det 21. århundrets velferdssamfunn

Neil Gilbert

VELFERDSORGANISERING

Selvhjelpsstaten

Selvhjelpsstaten

Et nytt paradigme for sosial trygghet

Neil Gilbert

Fafo

© **Forskningsstiftelsen Fafo 1999**

ISBN 82-7422-250-4

Originalens tittel: The Enabling State. An Emerging Paradigm for Social Protection

Oversettelse: Magnus Håheim

Omslagsillustrasjon: Jon S. Lahlum

Omslagsdesign: Kåre Haugerud

Trykk: Centraltrykkeriet AS

Innhold

Forord	5
1 Forandringens tidevann: Et teoretisk perspektiv	11
2 De sosiale og økonomiske kreftene bak omformingen av velferdssystemet	16
3 Et nytt paradigme trer fram	20
Litteraturhenvisninger	25
Publikasjoner fra Det 21. århundrets velferdssamfunn.....	34

Forord

Denne rapporten er et av sluttproduktene i prosjektet Det 21 århundrets velferds-samfunn. Prosjektet er finansiert av Landsorganisasjonen i Norge og Det norske Arbeiderparti i forbindelse med LOs hundreårsjubileum i 1999. Det er stor tematisk og faglig bredde i prosjektet, det spenner over temaer innenfor økonomi og arbeidsliv, hverdagslivet og det sivile samfunn, velferdsstatens tjenester, trygd og fordeling. I en rekke publikasjoner diskuteres hvordan det norske samfunn har utviklet seg de siste tiårene, og hvilke utfordringer og mulige veivalg vi står overfor på terskelen til et nytt årtusen.

Prosjektet inneholder bidrag fra forskere i Norge og fra utlandet. Det er stor variasjon i rapportenes omfang og dybde. Noen er basert på seminarinnlegg, mens andre resultatet av lengre utredningsarbeid. En fortegnelse over alle publikasjonene i prosjektet – til sammen 44 rapporter og hovedboka *Mellom frihet og felleskap* – finnes bakerst i rapporten.

Arbeidet på Fafo har vært organisert i en prosjektgruppe med Ove Langeland som prosjektleder. Prosjektgruppen har ellers bestått av Torkel Bjørnskau, Hilde Lorentzen, Axel West Pedersen, samt Jardar E. Flaa og senere Reid J. Stene. I arbeidet med prosjektet har vi mottatt nyttige og konstruktive kommentarer fra flere kollegaer på Fafo og fra andre miljøer. Jon S. Lahlum har på en profesjonell måte sørget for at rapportene kommer ut i en presentabel form. Prosjektgruppen takker oppdragsgiver som har gjort dette arbeidet mulig.

Oslo, april 1999

Ove Langeland

Neil Gilbert er professor i velferd og sosiale tjenester ved University of California School of Social Welfare, Center for Comparative Family Welfare and Poverty Research. Gilberts forskning er særlig knyttet til velferdsstatsteori, analyse av sosialpolitikk, evaluering av systemer for sosiale tjenester og familiepolitikk. Han har publisert blant annet: *Welfare justice: Restoring social equity*. Yale University Press 1995; *Dimensions of social welfare policy* (3rd edition). Prentice-Hall 1993. (med Specht H., & Terrell, P.); *The enabling state: Modern welfare capitalism in America*. Oxford University Press 1989, (med Gilbert, B.) og *Capitalism and the welfare state*. Yale University Press 1984

De senere tiårene har de sosiale velferdsordningene gjennomgått en rekke viktige forandringer. Grensene for velferdsstaten flyttes stadig, og i noen, ja, kanskje alle industriland er den i ferd med å endre karakter. Noen av disse utviklingstrekkene kan forklares med det økende behovet for tilpasningsdyktighet og produktivitet i arbeidslivet etter hvert som nasjonale markeder trekkes inn i den globale økonomiens konkurransesfære. En populær tekst om sosialpolitikken i USA hevder at «for at velferdsstaten skal kunne gjenvinne sin legitimitet, må det bevises at sosiale programmer kan bidra positivt til nasjonens produktivitet» – en oppfatning som også kommer til uttrykk i den nederlandske sosial- og arbeidsministerens oppfordring om å «gjøre velferdsstaten om til en resultatorientert økonomisk aktør» (Karger og Stoesz, 1994; Melkert, 1997). Tilsvarende ser de Bruin (1997) i New Zealand at behovet for fleksibel arbeidskraft og forholdene i den internasjonale konkurransesituasjonen spiller en overordnet rolle i forhold til sosialpolitikken, og betrakter dette som et kjennetegn ved dagens omlegging av de institusjonelle rammene for velferdsstaten.

Liknende framstillinger av endringene på velferdspolitikken område legger vekt på den økende offentlige interessen for å utvikle tiltak som motiverer folk til å arbeide innenfor markedsøkonomien, eller å gjøre seg uavhengige og bidra aktivt til samfunnet på andre måter. Torfing (1997) registrerer en annerledes politisk debatt der «solidaritet og likhet» erstattes med «uavhengighet og muligheter». Dette er en endring som går fra «keynesiansk velferdsstat» til «schumpetersk 'workfare'-stat» (i Norge gjerne omtalt som «arbeidslinja») (Jessop 1994), fra «sosiale rettigheter til sosiale plikter» (Mead, 1986), fra «passiv til aktiv sosialpolitikk» (OECD, 1988) og – for dem som foretrekker mer talende metaforer – fra «sikkerhetsnett til trampoline» (Torfing, 1997). Forandringen omtales også som «den tredje vei» (Blair, 1998).

Et annet avvik fra de konvensjonelle rammene kjennetegnes ved en økt vektlegging av fordelene ved konkurrerende markeder. Plough og Kvist (1996) påpeker for eksempel at i Sverige har «mange av de ikke-sosialistiske partiene såvel som grupper innenfor det sosialdemokratiske partiet inntatt holdningen 'mindre stat, mer marked' på sosialpolitikken område.» Denne siden ved endringsprosessen kommer til uttrykk i tendensen til privatisering, som har avstedkommet beskrivelser og analyser av «den uthulte staten», «kontraktstaten» og «velferdspolitisk blandingsøkonomi» (Milward and Provan, 1993; Eardley, 1997; Weatherly, 1994; Evers og Svetlik, 1993). I sin analyse av markedets økende rolle i den «postmoderne velferdsstaten» bemerker Ferge (1996) at markedets formale rasjonalitet er i ferd med

å bli overført til alle virksomhetsområder: «Kunstverk, organiseringen av lærestedene ved Oxford, utøvelsen av sosialpolitikk, ja, selv de ubetydeligste daglige gjøremål gjøres til gjenstand for lønnsomhetsberegninger.»

Gjennom en flora av nyord – schumpetersk «workfare»-stat, den uthulte staten, kontraktstaten, den skjulte velferdsstaten, sosialinvesteringsstaten, velferdspolitisk blandingsøkonomi, den postmoderne velferdsstaten og selvhjelpsstaten – er det gjort diverse forsøk på å fastholde essensen i endringsprosessen. Hva har så disse nye klassifiseringsmåtene for seg? Signaliserer de et paradigmeskifte, eller bare et behov for å gi den analytiske diskusjonen om sosiale velferdsgoder et moderne preg ved å sette nye merkelapper på gamle modeller? Før vi svarer på dette spørsmålet, skal vi ta et raskt tilbakeblikk og se på noen av de bekymringene velferdsstaten utløste på terskelen til 1990-tallet.

Fra tidlig på 70-tallet til midt på 80-tallet foregikk det i litteraturen en debatt om «krisen» i velferdsstaten (OECD, 1981). I følge Mishra (1984) var det stilt «store spørsmålsteget» ved velferdsstatens intellektuelle og moralske legitimitet. I et marxistisk perspektiv hevdet O'Connor (1973) at statens finansielle krise delvis var en offentlig utgiftskrise, skapt av statens forsøk på å legitimere og fremme det kapitalistiske systemet ved å tilby blant annet utdanning, som sosialiserer noen av produksjonskostnadene, samt velferdsgoder som reduserer belastningene ved overskudd på arbeidskraft. Hill og Bramley (1986) fant visse tegn og mange bekymringer i retning av at den britiske staten på midten av 70-tallet ikke ville klare å finansiere de sosiale utgiftene den var forpliktet til, men var skeptiske til «i hvilken grad disse representerer en reell krise». Tilsvarende konkluderte Klein og O'Higgins (1985) med at det ikke forelå noen krise i den britiske velferdsstaten for så vidt som det ikke var «overhengende fare for konkurs». De erkjente imidlertid at mens velferdsstaten i den form den hadde på midten av 80-tallet var et svar på problemer og verdier fra den industrielle revolusjonens tid, ville framtidens sosiale støtteordninger måtte «takle konsekvensene av den andre industrielle revolusjon; dette vil nesten uvegerlig innebære et nytt sett av problemer og kanskje et nytt sett av verdier.»

I ettertid kan diskusjonen i 1990-årene betraktes som nært beslektet med tidligere debatter om krisen i velferdsstaten. Uttrykket «krise» gir assosiasjoner til en unntakstilstand der det hersker stor fare for skade og ødeleggelse; i debattene som pågikk fram til og med midten av 80-tallet betydde dette for noen et nært forestående moralsk og økonomisk sammenbrudd for velferdsstaten. Men ordet har også en annen betydning, nemlig et vendepunkt. Når kriseanalysene fra 70- og

80-tallet i 90-årene er erstattet av en debatt om en omklassifisering av de sosiale ordningene, er dette en indikasjon på at den tidligere krisen ikke innevarset et nært forestående sammenbrudd, men snarere et vendepunkt – en kursendring som svar på nye problemer og verdier med opphav i den andre industrielle revolusjon, slik Klein og O'Higgins antyder.

Men for å komme tilbake til mitt tidligere spørsmål: Har denne kursendringen bare dreiet den sosiale velferdspolitikken noen få grader, eller har den gått så langt at man kan snakke om et paradigmeskifte i retning av helt nye institusjonelle rammer for velferdssystemet? Som tittelen på denne artikkelen antyder, finner jeg grunnlag for å hevde at en slik forskyvning er inntrådt (eller i hvert fall er kommet så langt at man kan snakke om et paradigme i framvekst); mest markant i USA og England, men mange av de andre avanserte industrilandene følger etter. Grunnene til denne fundamentale endringen vil bli drøftet nedenfor.

Hvis det er slik at et nytt institusjonelt system for sosial trygghet er i emning, trenger det imidlertid et navn – et konseptuelt uttrykk som skiller det fra den tradisjonelle velferdsstatsmodellen. Blant neologismene som er nevnt ovenfor, er motsetningen mellom «keynesiansk velferdsstat» og «schumpetersk 'workfare'-stat» intellektuelt sett mest effektiv med sine henvisninger til John Maynard Keynes og Joseph Schumpeters tenkning. Men selv om begrepet «workfare» betegner et viktig innslag i den senere tids utvikling i velferdssektoren, uttrykker det bare en enkelt dimensjon ved en mangfoldig endringsprosess. Også de andre modellene har en ensidig tendens; uttrykkene «kontraktstaten» og «den uthulte staten» antyder at den økende privatiseringen i sosialsektoren er det mest framtreddende trekket ved endringen, «den skjulte staten» henleder oppmerksomheten på den økende bruken av skattelettelse og andre indirekte tiltak for å få i stand sosial utjevning – ofte til fordel for middelklassen (Howard, 1997), og i likhet med Schumpeters «arbeidslinje» refererer «sosialinvesteringsstaten» og «det aktive samfunn» til politiske tiltak for å styrke den menneskelige kapitalen og få flere ut i arbeid (OECD, 1989; OECD, 1990; Economist, 1997).

I motsetning til disse endimensjonale karakteristikkene formidler uttrykket «velferdspolitisk blandingsøkonomi» en noe skjematisk ramme som omfatter et bredt spekter av sosiale sikringstiltak med utspring i stat, marked, frivillig og uformell sektor. Den «postmoderne velferdsstaten» som Ferge (1996) skisserer, innbefatter flere av de grunnleggende kjennetegnene ved de nye institusjonelle rammene for sosial trygghet. Imidlertid er merkelappen «postmoderne» allerede brukt om så mange sosiale fenomener – musikk, arkitektur, litteratur, filosofi – og i så

mange forskjellige betydninger at det blir lite klargjørende å anvende den på endringene i velferdsstaten. Postmoderne tankegang assosieres med å stille spørsmål ved enhver positivistisk beskrivelse av objektiv virkelighet – for eksempel gjennom litterær dekonstruksjon med sine sterkt subjektive fortolkninger – en påfallende kontrast til den konsekvent objektive, av Weber (1964) betegnet som den «formale», rasjonaliteten som preger slike lønnsomhetsberegninger som nå er i ferd med å bli dominerende også innen velferdspolitikken. «Den tredje vei», nok en tåkete formulering, er brukt av den britiske statsministeren (Blair, 1998) for å beskrive en vei mot velferdsreformer der man på den ene siden bygger ned velferdsordninger til fordel for individualistiske tiltak, og på den andre holder fast på kollektivistiske velferdsgoder. Uttrykket minner om den «middelveien» som Marquis Childs (1936) opererer med i sin beskrivelse av den svenske velferdsstaten i sine tidlige faser.

Til slutt har vi så «selvhjelpsstaten», en term som er blitt benyttet for å illustrere essensen i de endringene som skjer i USA og England, og som støtter seg på grunnprinsippet om offentlig støtte til privat ansvar, der «privat» omfatter enkeltmennesker, markedet og frivillige organisasjoner (Wattenberg, 1993; Marshall og Schram, 1993; Evandrou, Falkingham, og Glennerster, 1990; Gilbert og Gilbert, 1989; Gilbert, 1995). Med utgangspunkt i dette prinsippet rettes de sosiale velferdsordningene i økende grad inn på å sette mennesker i stand til å arbeide og å gjøre markedet og den frivillige sektor i stand til å påta seg en utvidet rolle når det gjelder å yte sosial trygghet. Begrepet «selvhjelpsstaten» gir et noe mer dekkende bilde av statens rolle i det nye systemet for sosial sikring enn de endimensjonale alternativene, og det formidler også en klarere forestilling enn blandingsøkonomimodellen om hvilken retning endringene har. Blant de aktuelle alternativene har jeg derfor valgt «selvhjelpsstaten» som uttrykk for det endrede paradigmat for sosial sikring som er i utvikling. Enten denne nomenklaturen slår an eller ikke (det fins ideologiske og sentimentale grunner for å holde på gamle etiketter, og det fins politiske grunner for å velge nye som kanskje gir mer tvilsomme assosiasjoner), er i praksis det vi forbinder med velferdsstaten for mange lands vedkommende i ferd med å bli erstattet av nye ordninger der sosiale overføringer skjer via arbeidsincentiver, skattelettelser, kjøp av tjenestekontrakter og andre tiltak der det tilbys offentlig støtte til privat ansvar. La oss se på hvordan og hvorfor det er blitt slik.

1 Forandringens tidevann: Et teoretisk perspektiv

I de forskjellige framstillingene av den moderne velferdsstatens vekst konsentrerer mye av teorien og forskningen seg om to tilsynelatende konkurrerende analyseretninger, hvor det legges vekt på henholdsvis konvergens og divergens (Van Voorhis, 1998). Enkelt forklart antar «konvergensteorien» at velferdsstaten er avhengig av visse strukturelle forutsetninger, blant annet økonomisk vekst, industrialisering og demografiske forskyvninger. Som svar på disse strukturkreftene har landene en tendens til å konvergere i den forstand at de øker de offentlige utgiftene og utvikler stort sett sammenfallende institusjonelle konstruksjoner for å utføre funksjoner på sosialområdet som tidligere ble ivaretatt av storfamilien, kirken og føydale institusjoner; de nye ordningene omfatter likeartede programmer som for eksempel offentlig bistand til de fattige og trygd til de eldre. Denne analyseretningen har sitt utspring i teoretiske arbeider som undersøker relasjonene mellom industrisamfunnets vekst og utviklingen av sosiale velferdsgoder og sosiale rettigheter (Wilensky og Lebeaux, 1957; T. H. Marshall, 1964).

Med utgangspunkt i dette teoretiske grunnlaget fulgte en rekke sammenlignende studier som på empirisk vis undersøkte sammenhengene mellom økonomisk vekstnivå, demografiske endringer og utgifter til sosiale ordninger, og mange av disse undersøkelsene støttet generelt den underliggende konvergenstesene (Cutright, 1965; Pryor, 1968; Verner, 1979; Aaron, 1967; Wilensky, 1975; Williamson og Fleming, 1979; Coughlin og Armour, 1983). I sin analyse av utviklingen i den sosiale velferdspolitikken i Sverige, Norge, Tyskland og USA fra 1960 til 1963, finner Kangas (1994) at land som ofte er blitt beskrevet som representanter for forskjellige velferdsstatsmodeller, på ett stadium viser klare tegn til konvergens når de analyseres i et lengdeperspektiv. Han konkluderer med at «mye av det som skjer er strukturelt», selv om politikken etter hvert vil virke inn på hvordan forskjellige land reagerer på strukturelle problemer. Samtidig ble det utført en rekke studier med funn som bestrider konvergensteoriens holdbarhet og nytteverdi. Noen av disse studiene fant ikke noe samsvar mellom industrielt utviklingsnivå og tidspunkt for innføring av trygdeordninger (Flora og Alber, 1981; Collier og Messick, 1975). Andre studier påviste tegn til divergens snarere enn konvergens mellom økonomisk utviklingsnivå og utgifter til sosial sikring (Castles, 1982; Taira og Kilby, 1969). Det er også satt flere spørsmålstejn ved antakelsene som lå til grunn for definisjon og måling av sosiale utgifter. Antakelsen om at de landene som brukte størst andel av BNP på sosial velferd var ledere, mens de andre var sinker, ble

regnet som spesielt problematisk i mangel av målemetoder for å kontrollere for omfang av sosiale behov og skattetrykk (Gilbert og Moon, 1988). På mer generelt grunnlag er konvergensteorien blitt kritisert for i hovedsak å forklare utviklingen av velferdsstater med upersonlige sosiale krefter, uten å ta hensyn til menneskelig intervensjon.

I motsetning til dette hevder de som legger vekt på divergens at det som på et høyt abstraksjonsnivå synes å være stort sett sammenfallende institusjonelle ordninger for sosiale trygghet, ved nærmere ettersyn viser seg å representere forskjellige typer velferdsstater, formet av menneskehender. Her fokuserer det analytiske perspektivet mindre på strukturelle betingelser og mer på motstridende gruppeinteresser og de politiske mobiliseringsprosessene som former utviklingen av distinkte velferdstatsregimer. En retning innen samfunnsforskningen beskriver velferdsstaten som et kontinuerlig kompromiss i den pågående klassekampen mellom arbeidere og kapitalister i demokratiske samfunn. På grunnlag av at samhold gir styrke, mobiliserer organiserte arbeidere politisk makt gjennom den demokratiske prosessen for å motvirke kapitalistenes økonomiske makt – og oppnår innrømmelser med hensyn til ressursfordelingen i samfunnet (Korpi, 1980, 1983; Stephens, 1979). En rekke sammenliknende studier viser at landene med de mektigste fagforeningene og de sterkeste eller lengst-regjerende sosialdemokratiske partiene ligger høyest på skalaen for sosiale utgifter (Stephens, 1979; Castles, 1982; Schmidt, 1983; Myles, 1989). Et korpus over empirisk materiale ble presentert i Esping-Andersons (1990) innflytelsesrike arbeid, som skilte ut tre forskjellige typer velferdsstater – liberale, korporatistiske og sosialdemokratiske – basert på kvantitative mål for sosialpolitiske tiltak i 18 avanserte industrinasjoner. Disse regimene kan imidlertid overlape hverandre i viktige dimensjoner; Esping-Andersons skala for «decommodification», dvs. at arbeidskraft ikke anses som salgsvare, avslører for eksempel større variasjonsbredde innenfor enn mellom regimene. Andre forskere mener at den tredelte modellen må videreutvikles. Castles og Mitchell (1990) foreslår fire typer regimer: konservative, sosialdemokratiske, liberale og radikale velferdsstater. Ferrera (1994) og andre hevder at den «sydlandske» typen, som omfatter Italia, Spania, Hellas og Portugal, utgjør et fjerde regime (Leibfried, 1992).

En annen retning fokuserer mindre på klassekamp og mer på betydningen av krav fra embetsverk, offentlige byråkratier og interessegrupper (Skocpol, 1979, 1985; Nordlinger, 1981; DeSwann 1988). *Public Choice*-retningen, en kilde til mye debatt sett fra denne synsvinkelen, hevder at det offentliges forbruk på utviklingen av velferdsstaten har lett for å komme ut av styring fordi de involverte

aktørene er motivert av snever egeninteresse (Buchanan, 1975, 1977; Mueller, 1979). Denne tenkningen går ut fra flere påstander: a) interessegrupper (organisert rundt for eksempel kjønn, etnisk tilhørighet, funksjonshemming, yrkesorganisasjoner, seksuell legning, alder, veteranstatus, former for offerstatus, samt industrilobbyer) er sterkt motivert for å presse myndighetene til å innrømme deres medlemmer bestemte goder, fordi fordelene vil bli konsentrert om gruppen mens kostnadene fordeles på alle skattebetalere; b) politikere ser sine egne interesser tjent med at disse organiserte gruppenes krav blir imøtekommet fordi det kan bety stemmer ved neste valg; c) interessegrupper ser seg lite tjent med å motarbeide andre gruppers krav fordi omkostningene med den ene gruppens krav fordeles på skattebeta-lerne, slik at nettobeløpet som belastes medlemmene av andre grupper når et krav blir innfridd, blir så lite at det ikke er noe å øse seg opp over, og d) egennyttige byråkrater, som ikke trenger ta hensyn til de begrensninger som ligger i konkurranse og krav til fortjeneste, søker å utvide sin maktbase ved å øke det offentlige utgifter til programmer som de har kontroll over. Selv om reduksjonen i USAs frie forbruk i 1990-årene har begrenset politikernes armslag når det gjelder å fordele goder til interessegrupper ved bruk av skattepenger eller underskuddsfinansiering, antyder Nivola (1998) at godetildelingen er forskjøvet mer i retning av det han kaller «sosialt valgflesk» – bruk av statlige reguleringstiltak og særfordeler overfor enkelte interessegrupper på bekostning av andre mennesker, i praksis sosiale overføringer utenom budsjettet.

En rekke studier bestrider eller modererer *Public Choice*-skolens påstander om den styrke- og nyttemaksimerende atferden som denne retningen tillegger politikere, byråkrater og velgere (f. eks. Kalt og Zupan, 1984; Korpi, 1989; Marwell og Ames, 1981). I sin oppsummering av motargumentene hevder Etzioni (1988) at «Public Choice er bare et ekstremt eksempel på en nyklassisk teori som finner lite støtte i fakta, og som bestrides av mange nettopp fordi den ikke aksepterer moralske faktorer som en signifikant, distinkt, forklarende og bestemmende faktor.»

Til slutt i sammenlikningen av de to hovedretningene skal det sies at selv om mange studier gjerne fokuserer på tendenser som peker enten mot konvergens eller mot divergens, er det mange forfattere som erkjenner at både strukturelle kref-ter og samfunnspolitiske prosesser har vært med på å forme utviklingen i velferds-statene (f.eks. Wilensky, 1975; Therborn, 1987). På noen områder gjøres det også forsøk på å integrere det strukturelle og det samfunnspolitiske perspektivet. Overbye (1984) utvikler for eksempel en oppfinnsom modell som kombinerer den nyttemaksimerende atferden i Public Choice med industrialiseringens strukturelle

påvirkning for å illustrere konvergens i retning av en todelt offentlig pensjonsstruktur der det gis bidragsbaserte, inntektsrelaterte pensjoner til den arbeidende delen av befolkningen, og skattefinansierte, behovsprøvde pensjonstillegg til dem som bare er marginalt tilknyttet arbeidsmarkedet.

Konvergerer velferdsstater under trykket fra massive, upersonlige strukturkrefter, eller divergerer de som følge av menneskelig inngripen bestemt av samfunnspolitiske faktorer i forskjellige land? Sett på en viss avstand kan disse tilsynelatende konkurrerende innfallsvinklene forenes og gi en enhetlig metafor for utviklingen av moderne velferdsstater og for omformingen som nå er i gang. Vi kan tenke oss de avanserte industrilandene og velferdsstatene som store skip som ligger og flyter i en stor bukt ved høyvann. Når sjøen fjærer, blir alle trukket i samme retning – de konvergerer mot åpningen av bukten – av de sterke, upersonlige naturkreftene. Men disse skipene driver ikke hjelpeløst av gårde på forandringens tidevann; de er demokratisk bemannet med valgte ledere som veier passasjerens interesser og ønsker opp mot de råd mannskapet gir før de bestemmer seg for hvilken kurs de skal velge når de nærmer seg åpent farvann. På veien ut i rom sjø følger de omtrent samme kurs, men ikke mot nøyaktig samme bestemmelsessted; noen danner små grupper som seiler av gårde mot samme mål mens andre stikker ut sin egen kurs. Slik har de moderne velferdsstatene vokst og stukket til havs i forskjellige retninger med det økonomiske tidevannet som hersket fra tidlig på 1960-tallet til midten av 1980-årene. Men tidevannet har snudd. Mot slutten av 90-tallet trekkes velferdsskipene på nytt inn i bukten på en flo sjø av nye strukturelle pressfaktorer og sosialpolitiske krefter, som svekker manøvreringsevnen og forvandler de konvensjonelle velferdssystemene.

Konvergensens begynte først å skyte fart i 1960 da velferdsstatens utgifter lå an til å gjøre et historisk hopp i nesten alle vestlige demokratier. Omtrent på samme tid erklærte Daniel Bell (1960) at de kapitalistiske samfunn hadde nådd «ideologiens endepunkt», delvis på grunn av politiske kompromisser som blant annet gikk ut på en tilnærmet konsensus om å akseptere velferdsstaten. I samme gate hevdet Gunnar Myrdal (1960) at man i den interne politiske debatten i avanserte velferdsstater var i ferd med å «bli stadig mer teknisk, mer og mer opptatt av detaljordninger og mindre interessert i de store spørsmålene, siden disse langsomt er i ferd med å forsvinne.» Med hensyn til det statlige styringsverkets rolle mente han at «alle private foretak i den avanserte velferdsstaten er i viktige henseender langt på vei offentlig styrt eller i ferd med å bli det – uten nasjonalisering.» Han så heller ikke bort fra at i framtidens velferdsstat «vil offentlig eierskap og offentlig ledelse

komme til å spille en noe større rolle, på lang sikt kanskje mye større.» Myrdal (1960) var så overbevist om velferdsstatens evne til å skape harmoni at en stor del av hans analyse i *Beyond the Welfare State* befattet seg med behovet for å bygge en «velferdsverden».

Synspunktene som Myrdal og Bell gav uttrykk for i 1960-årene gjenspeilet tidsånden. Vi kan si at man i denne perioden, til tross for sporadisk kritikk, stort sett tok det for gitt at sosiale velferdsordninger finansiert og produsert av staten var av det gode som et nyttig korrektiv til markedsøkonomiens omskiftelighet. Ordningene red på en bølge av velvilje blant publikum, og vokste videre i politiske miljøer som sjelden satte spørsmålstejn ved velferdsstatens misjon og funksjon. Ja, fra 1960 til midten av 1970-årene økte det offentlige forbruket på velferdsordninger i et historisk tempo blant 21 medlemsland i OECD, fra et gjennomsnitt på 12,3 prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP) i 1960 til 21,9 prosent av BNP i 1975 (OECD, 1988). Alt dette forandret seg i kjølvannet av oljekrisene som rammet verdensøkonomien i 1974 og 1979.

Siden slutten av 1970-tallet har veksttaket i det offentliges sosiale utgifter flatet ut, og de sosiale velferdsordningene er blitt utsatt for økende kritikk. I stedet for å bli sett på som svaret på kapitalismens usikkerhetsfaktorer, har sosiale velferdstiltak i økende grad blitt framstilt som en del av selve det problemet de skulle løse. Kritikerne hevder at velferdsstaten lover mer enn den kan holde uten samtidig å skade markedsøkonomien ved å undergrave initiativet, hindre konkurransen, dempe sparingen og øke statsgjelden (Murray, 1984; Mead, 1986; Verdensbanken, 1994; Shower, 1977).

Selv om de økonomiske problemene etter oljekrisene i 1970-årene etter hvert la en demper på veksten i de sosiale utgiftene, er det en bredere kombinasjon av fire sosiale og økonomiske krefter som utgjør den stadig alvorligere utfordringen velferdsstaten står overfor. De to økonomiske kreftene springer ut fra strukturendringer i kjølvannet av demografiske trender og omstillinger innen produksjon og fordeling på verdensmarkedet, som tvinger fram begrensninger i det sosiale forbruket. De sosiale kreftene har sitt utspring på ideenes og verdienes normative arena, der holdningene til velferdspolitikken formes. Som antydnet nedenfor, har disse fire tendensene konverget og driver politikken videre fra velferdsstat til et nytt paradigme for sosial trygghet – i retninger som Myrdal ikke forutså i sine tidligere arbeider.

2 De sosiale og økonomiske kreftene bak omformingen av velferdssystemet

Når det gjelder strukturendringene, er det for det første ventet et enormt budsjettpress som følge av interaksjonen mellom etablerte trygdesystemer og sosio-demografiske trender. For eksempel antar man at aldersgruppen over 65 år i de fleste OECD-land vil utgjøre 22,2 prosent av befolkningen i 2040, mot 9,7 prosent i 1969, og at rundt halvparten av disse vil være over 75 år (OECD, 1988). Samtidig som forventet levetid har økt, har gjennomsnittlig pensjonsalder gått ned. I USA gikk menn og kvinner i 1991 i gjennomsnitt av med pensjon i en alder av 63,5 år, ca. fem år tidligere enn i 1940. På grunn av de utbredte trygderettighetene vil det økende antall eldre medføre et stadig høyere utgiftsnivå til pensjoner, helsetjenester og sosialomsorg. I USA viser nye beregninger at utgiftene til alderspensjon, etterlattepensjon og uføretrygd (Old Age, Survivors and Disability Insurance - OASDI) vil overstige innbetalingene til disse ordningene innen år 2012, og at oppsamlede reserver og renter i OASDI-fondene vil være oppbrukt innen år 2029 (Board of Trustees of the Social Security and Medicare Trust Funds, 1996). For å sikre programmets økonomiske integritet vil man etter hvert måtte heve skattenivået eller kutte ytelser, eller gjøre begge deler (Steurle og Bakija, 1994). Europeiske pensjonsordninger står overfor tilsvarende problemer. Frankrike har i dag tre yrkesaktive for hver pensjonsmottaker, men ferske beregninger viser at forholdet vil være redusert med nær 50 prosent til 1,6 bidragsyttere per pensjonist innen år 2030 (Whitney, 1997).

Utgiftsøkningen i forbindelse med en aldrende befolkning forsterkes av eldre demografiske trender. Økningen i antall to-inntektshusholdninger, kombinert med et rekordhøyt antall skilsmisser og barn født utenfor ekteskap, har redusert den moderne familiens evne til å ta seg av sine omsorgstrengende medlemmer – Fargion (1997) kaller det «defamilisering» av tradisjonelle familieoppgaver – og omsorgen for barn, eldre og andre slektninger som ikke kan ta vare på seg selv, overtas i økende grad av staten. Denne utviklingen skaper nye behov for barneomsorg, økonomisk bistand og annen støtte. Endringene i alderssammensetning og familiestruktur siden 1960-tallet har antatt et slikt omfang at noen snakker om en «andre demografisk overgang» (Lesthaege, 1995). Alt i alt indikerer prognosene for de kommende år en sosio-demografisk forandring som i følge Cantillon (1990) «skaper nye behov samtidig som praktisk talt ingen eksisterende behov faller bort.»

Den andre strukturendringen består i det mange karakteriserer som et nytt stadium i utviklingen av verdenskapitalismen – globaliseringen av økonomien. (Denne framskredne fasen av kapitalismen omtales også som postmodernitet (Leonard, 1997) eller post-Fordisme (Jessop, 1994), og omfatter i noen tilfeller ny informasjonsteknologi og kulturelt massekonsum.) Kapitalens økte mobilitet har intensivert konkurransen på globalt plan, med formidable følger for nasjonalstater og trygdesystemer. Selv om nasjonalstatene i sin politikk alltid har sett noe hen til internasjonale markedsbehov, har de lokale og nasjonale markedene tidligere vært sterke nok til at statene kunne føre sin egen økonomiske politikk. I den senere tid har imidlertid den mobile kapitalen forsterket presset fra det globale markedet på lokale og nasjonale markeder i en slik grad at nasjonale beslutningstakere blir stadig mer bundet «av økonomisk, ikke politiske begrensninger for hva myndighetene kan foreta seg» (McKenzie, 1996).

I analyser av globaliseringstendensen fokuseres det gjerne på hvordan kapitalen gjennom sin evne til å flytte dit produksjonskostnadene er lave, disiplinerer staten og presser trygdesystemene. McKenzie (1996) antyder for eksempel at offentlige utgifter til sosiale ytelser med fordelingseffekt bør vurderes ytterst varmsomt. «Ellers kan forvaltning og politikere fort oppleve at budsjettproblemene øker når kapitalen flytter annetsteds eller skapes andre steder i verden. De som er opp-tatt av de fattiges skjebne, må innse at det fins økonomiske grenser for hvor mye samfunnet kan gjøre for de fattige så lenge kapitalen er mobil» (McKenzie, 1996).

Men samtidig som konkurransen i den globaliserte økonomien presser nasjonene til å vise disiplin og holde utgiftene til sosiale ytelser nede, gjør en motkraft seg gjeldende i form av økt etterspørsel som følge av stadig økende innvandring – også den et aspekt ved globaliseringen. Teknologiske nyvinninger og politiske tilpasninger har ikke bare gjort kapitalen mer mobil, men også økt mulighetene for fri flyt av arbeidskraft. På samme måte som kapitalen kan dra til steder der leve-standard, sosiale utgifter og lønninger er lave, kan arbeidskraften mer og mer søke seg dit de er høye. I 1992 var for eksempel 10,6 millioner innbyggere i Den europeiske union borgere av stater utenfor unionen, og i tillegg bodde 5 millioner EU-borgere utenfor sitt eget medlemsland (Bolderson og Robert, 1997). Godt hjulpet av opprettelsen av Den europeiske union og Sovjetunionens sammenbrudd har den tiltakende mobiliteten i arbeidsstyrken høynet etterspørselen etter sosiale ytelser etter hvert som nye innvandrere søker lykken i mulighetenes (og de generøse trygdeordningers) land.

På ideenes og kunnskapens område omformuleres de normative synspunktene i takt med den samlede erfaring som er høstet gjennom de senere tiårs vekst i velferdsstaten. Denne erfaringen støtter opp under anklagen om at enkelte sosiale velferdsgoder har hatt en utilsiktet negativ virkning på motivasjonen til å arbeide. I en OECD-rapport (1991a) om Nederland er det blant annet påvist «klare indiksjoner på at generøse sosiale stønadsordninger og høy effektiv marginalsatt som ligger implisitt i inntektsavhengige subsidier, virker sterkt dempende på motivasjonen til å arbeide og er en underliggende årsak til den eksepsjonelt høye avhengighetsraten i Nederland, der én person i arbeid forsørger nesten én person på trygd.» For å bekjempe det den kalte «hollendersyken», satte regjeringen i verk korrigerende tiltak, blant annet en lov av 1993 om avkorting ved arbeidsuførhet der det innføres strengere krav til den medisinske vurderingen av uførhet, samt reduserte ytelser over tid (Ariens, 1997). Etter en endring av trygdlovgivningen i 1996 forutsettes det nå at enslige mødre skal være yrkesaktive fra barna fyller fem år (van der Veen og Trommel, 1997).

Nederlands erfaring er ikke enestående. Fra Revenu Minimum d'Insertion i Frankrike til Newstart-programmet i Australia har samfunnsdebatten i de industrialiserte velferdsstatene det siste tiåret resultert i endringer av lovverk med sikte på å aktivisere mottakere av uføretrygd, ledighetstrygd og sosialstønad (Collins, 1990; Kalish, 1991; Eardley et al., 1996). Gjennom disse reformene er «passiv» inntektsstøtte delvis erstattet med en rekke sanksjoner og incentiver som skal fremme deltakelse i arbeidslivet og andre aktive samfunnsbidrag. Denne tilnærmingen er langt på vei et svar på den økte erkjennelsen av at velferdstyelser kan være «fattigdomsfeller» eller føre til «påtvunget avhengighet» (OECD, 1988; Bradshaw og Millar, 1990; Euzeby, 1988). I en rapport går man så langt som å si at «avhengighetsfeller er et utilsiktet resultat av de fleste sosiale trygdesystemer» (OECD, 1991b). Selv i Sverige på begynnelsen av 1990-tallet sa statsminister Carl Bildt til pressen at «hvis dere ser på omfanget av trygdeytelsene, var de blitt så høye at de reduserte motivasjonen til å arbeide» (Stevenson, 1993). Faktisk er det så utbredt enighet om den negative effekten av visse sosiale ytelser at den kan regnes som en alminnelig vedtatt sannhet.

Endelig har de normative oppfatningene av forholdet mellom stat og marked gjennomgått en betydelig forvandling etter planøkonomiens sammenbrudd i Sovjetunionen og Øst-Europa for øvrig, og kapitalismen står i dag høyere i kurs på ideenes marked enn noen gang før. I 1942 skrev Joseph Schumpeter at publikum hadde «sett seg så lei» på kapitalismen at «det å fordømme kapitalismen og alt

dens vesen nærmest var et spørsmål om god takt og tone i enhver diskusjon.» I dag er dette snudd på hodet. I følge Fukuyama (1995:17) har «markedsliberalismens totale intellektuelle seier de senere år vært ledsaget av en betydelig porsjon hybris.» Han hevder at selv om markedet kan forvalte ressurser på en effektiv måte, er verdiskaping noe mer enn et spørsmål om konkurranse og egeninteresse, slik den nyklassiske modellen hevder. Spesielt henleder Fukuyama i sin analyse oppmerksomheten på betydningen av sosiale faktorer som tillit og samarbeidsevne.

Men sine mangler til tross, den nyklassiske modellens overtak og publikums fornyede tro på den private sektors velsignelse har tvunget fram en utvikling der markedsøkonomiens verdier og metoder gjøres gjeldende også for sosiale velferdsordninger. Resultatene er mest iøynefallende i den veldokumenterte tendensen til privatisering av sosiale velferdsfunksjoner som startet på 1980-tallet (Kahn og Kammerman, 1989; Gilbert, 1983; Abramovitz, 1986; Johnson, 1985). Det ferskeste eksemplet er fra Texas i USA, der privatiseringen så å si gjorde rent bord da gigantselskaper som Anderson Consulting og Lockheed Martin stilte opp i anbuds-konkurransen om en kontrakt på å administrere hele statens velferdssystem, med et årsbudsjett på over en halv milliard dollar. Selv om planen for en totalløsning ikke ble godkjent på føderalt nivå (fordi ansatte i offentlig sektor må avgjøre hvem som har rett på sosiale ytelser), har staten Texas fått fullmakt til å inngå kontrakter med private firmaer om å utføre all annen virksomhet som ikke har å gjøre med hvem som kommer inn i systemet. Etter mer enn et tiår med privatisering under Margaret Thatcher var det et veiskille for venstresiden i England da Tony Blair nylig kunngjorde at det nye arbeiderpartiet ikke lenger setter seg fullstendig imot privatisering av statlig virksomhet.

Uten større oppstuss går alderspensjonene i en rekke land mer og mer over til å bli privat finansiert. I USA økte andelen av pensjonsytelser fra private pensjonsordninger i tidsrommet 1976 til 1992 fra 25 til 33 prosent av det samlede beløpet pensjonistene mottok (Park og Gilbert, 1998). Forholdene i USA tilsvarer tendensen for private pensjoner i noen av de mer generøse nordiske velferdsstatene. I Danmark økte for eksempel den private andelen av samlet pensjonsutbetaling fra 20 til 30 prosent i tidsrommet fra 1980 til 1992. Etter 1985 har andelen private pensjoner økt også i Norge, om enn i et langsommere tempo. I følge Pedersen (1997) utgjør innføringen av et andre trinn med inntektsavhengig offentlig pensjon en del av forklaringen på den «relativt lave andelen» av private ordninger sammenliknet med Danmark, der en slik todeling av det offentlige systemet ikke

har funnet sted. Alt i alt ledsages den normative forskyvningen til fordel for privat sektor av at kapitalismens etos også gjør seg gjeldende på velferdssektoren, idet sosialpolitikken mer og mer rettes inn på å etablere markedsliknende forhold for å stimulere til konkurranse om tjenestelevering, samtidig som det innføres sanksjoner og incitamentener for å fremme arbeidsetikken.

De sosiale og økonomiske kreftene som er skissert ovenfor, er spesielt viktige ved at de alle virker i samme retning, nemlig bort fra den konvensjonelle velferdsstatsmodellen basert på offentlig levering av et stadig bredere spekter av sosiale ytelser med høy tilgjengelighet. USA har trolig gått lengst i å erstatte sosiale rettigheter med sosiale forpliktelser, kostnadsreduksjoner og privatisering. Endringene her er basert på en påfallende enighet blant både liberale og konservative om at arbeidsincentiver er nødvendige, at en viss grad av privatisering er ønskelig og at de økonomiske utsiktene for dagens velferdssystem er uholdbare (Lepage, 1997). I varierende tempo følger mange europeiske velferdsstater etter, selv om de nok stiller seg noe nølende i forhold til de endringer den nye kursen innebærer. Således foreslår en OECD-rapport (1988) at «innenfor visse rammer hvor det tas hensyn til individuelle rettigheter, vil en eller annen form for opplæring kunne gjøres til obligatorisk del av enhver inntektsstøttepakke.» Rapporten sier ikke noe om hvordan «obligatorisk» opplæring kan forenes med en persons «rett» til inntektsstøtte hvis vedkommende ikke kan eller vil følge opplæringsprogrammet. En annen OECD-rapport (1991b) anbefaler at «uten at det stilles spørsmål ved velferdssystemets sentrale grunnprinsipper, bør fokus endres og systemet gjøres mindre generøst når det gjelder rett til og omfang av ytelser.» Men hvis disse elementene – hvem får hva – ikke er et sentralt grunnprinsipp, hva er det da?

3 Et nytt paradigme trer fram

Å si at paradigmet for velferdsstaten er i ferd med å endre seg, er ikke det samme som å hevde at de offentlige velferdsordningene snart vil opphøre. Ingen tror at trygd, sykepengene, uførepensjon, offentlig bistand, ledighetstrygd, barnehageplasser og alle de andre godene vil bli kastet over bord. Men det sosialpolitiske klimaet de opererer i, vil være avhengig av en rekke demografiske og markedsmessige betingelser, og de normative oppfatningene omkring ordningene vil være grunnleggende forskjellige fra dem som lå til grunn for utviklingen av velferdsstaten fram til tidlig på 80-tallet. Slike strukturelle betingelser og sosiale normer danner

grunnlaget for et nytt institusjonelt rammeverk der velferdstiltak gjøres avhengige av økonomiske forhold, blant annet behovet for fleksibilitet i arbeidsmarkedet, privat sektors inntreden på stadig nye markeder, internasjonal konkurranse og mer begrenset adgang til underskuddsbudsjettering. Innenfor disse nye rammene vil velferdspolitikken i økende grad ha som siktemål at flere skal arbeide og at privat sektor får sitt virkeområde utvidet.

Som tidligere nevnt kan hovedprinsippet for en slik tilnærming til sosial sikring oppsummeres som «offentlig støtte til privat ansvar». Men vektleggingen av privat innsats og ansvarlighet hos enkeltmennesker og private organisasjoner er bare en del av et bredere fundament av ideer og preferanser som skiller «selvhjelpsstaten» fra den tradisjonelle velferdsstaten. Som alternativt system skiller selvhjelpsstaten seg fra velferdsstaten på en rekke variabler som er bestemmende for sosialpolitikken innhold og formål, slik det framgår av Tabell 1.

Bildet som dannes av disse gjensidig avhengige variablene, må fortsatt sies å være skissepreget og ufullstendig. Men variablene representerer et endringsmønster som omfatter fire sentrale prosesser, knyttet til *privatisering*, *offentlige utgifter*, *sysselsetting* og *sosial samhörighet*, som jeg i Webers ånd vil lansere som begrepsmessige hjørnesteiner i en idealmodell av selvhjelpsstaten. For det første går selvhjelpsstaten bort fra naturalytelser finansiert og levert av staten som en delvis subsidiering av privat aktivitet, og fremmer et markedsorientert velferdssystem som gjør bruk av forskjellige mekanismer. Den mest opplagte og direkte metoden går ut på å finansiere privat levering av sosiale goder og tjenester gjennom

Tabell 1 Endring i sentrale tendenser fra velferdsstat til selvhjelpsstat

Velferdsstat	⇒	Selvhjelpsstat
Økende sosiale rettigheter	⇒	Rettigheter knyttes til forpliktelser
Fokus på direkte utgifter	⇒	Økning i indirekte utgifter
Overføringer i form av tjenester	⇒	Overføringer i kontanter eller verdikuponger
Levering fra offentlige organer	⇒	Levering fra private organer
Sosiale ytelser til forbruk	⇒	Sosiale ytelser til investering
Redusere økonomisk ulikhet	⇒	Gjenopprette sosial rettferdighet
Sosial støtte	⇒	Sosial inkludering
Universell adgang	⇒	Selektiv målretting
Ubetingede ytelser	⇒	Bruk av incitamenter og sanksjoner
Arbeid ikke salgsvare	⇒	Arbeid gjøres igjen til salgsvare

kontrakter på kjøp av tjenester. Selvhjelpsstaten støtter også ordninger som oppmuntrer privat næringsliv til å finansiere velferdsgoder gjennom delvis subsidiering, noe skattefradrag for visse typer frynsegoder i ansettelsesforhold er et eksempel på. På samme tid vil det markedsorienterte alternativet, når valgmuligheten er til stede, favorisere velferdsoverføringer i form av kontanter og verdikuponger framfor naturalytelser; kontanter og verdikuponger stimulerer til direkte bruk av markedet uten å gå veien om statlige kontrakter, ved at den enkelte mottaker kan utøve sin suverenitet som forbruker og utnytte konkurransekraftene i markedet.

For det andre forlater selvhjelpsstaten strategien med utvidelse av sosiale rettigheter, som var grunnlaget for veksten i velferdsstaten, og søker å knytte sosiale rettigheter til forpliktelser, noe som gir en følelse av rettferdighet og sosial likhet samtidig som det oppmuntrer til innstramming i de offentlige utgiftene. Privatisering anses også som et tiltak som bidrar til reduserte offentlige utgifter, da det antas at privat sektor fungerer mer effektivt og derfor er mindre kostnadskrevenne enn offentlig sektor. Økende bruk av skattefordeler for å finansiere sosiale velferdsgoder indirekte, som for eksempel skattekreditt for utgifter til barnepass og skatterefusjoner på lave arbeidsinntekter i USA, er en annen mekanisme som begrenser omfanget av direkte offentlige utgifter (men mer ved å forskyve de sosiale overføringene ved hjelp av skatterabatter enn ved å redusere omfanget). En av de sterkeste kontrollmekanismene for offentlige utgifter til sosialstøtte er å begrense mottakergruppen, noe som forutsetter at ytelse gis på grunnlag av kriterier som søker å skille ut de mest trengende og mest kvalifiserte i stedet for å gi alle innbyggerne rett til ytelsen. Som en hjelp til å avgjøre hvem som er mest kvalifisert, benyttes i økende grad incitament og sanksjoner i kombinasjon med atferdskrav, blant annet krav om at man tar imot arbeid, utfører samfunnstjeneste og deltar i opplæringaktiviteter.

For det tredje legger selvhjelpsstaten mindre vekt på sosialstøtte og mer på økt samfunnsdeltakelse, særlig i form av aktiv deltakelse i arbeidslivet. Selv om sosial inkludering blant annet går ut på å hjelpe mennesker inn det regulære samfunns livet ved hjelp av forskjellige tiltak som utdanning, deinstitutionalisering og frivillig tjeneste, er lønnet arbeid et viktig element, kanskje det sentrale. Den økte vektleggingen av arbeidsrelaterte tiltak i selvhjelpsstaten har ført til utvikling av sosiale ordninger som sikter mot å styrke den menneskelige kapitalen og hjelpe arbeidsledige med å omstille seg til moderne arbeidsmarkedskrav. Ledighetstrygd knyttes for eksempel mer og mer til arbeidsincitament, eller legges om til å

inkludere ytelser til dekning av reiseutgifter for arbeidssøkende og engangsutbetalinger til arbeidsledige som ønsker å etablere nye virksomheter. For å støtte denne utviklingen foreslår Euzeby (1988) at ledighetstrygden bør fokusere på reintegrasjon i arbeidsstyrken og at «utbetaling av ytelser til arbeidsledige bør være en siste utvei.» Som en inntektskilde utenom vanlig markedsaktivitet har velferdsordninger i form av kontantutbetalinger hittil bidratt til å gjøre arbeidskraft mindre salgbart – mindre lik en vare som selges og kjøpes alt etter markedets behov. For så vidt som sosiale velferdsytelser nå knyttes til incentiver og kombineres på måter som gjør det mer nødvendig å arbeide for å dekke sine grunnleggende behov, kan man si at de nye reformene igjen forsterker arbeidskraftens verdi som salgsvare.

Til slutt må det påpekes at privatiseringstendensen, reduksjonen i offentlige utgifter og den økte satsingen på å oppmuntre til deltakelse i arbeidslivet påvirker den sosiale samhørigheten som velferdssystemet har skapt. Ved overgangen til selvhjelpsstaten endres basis for sosial samhørighet fra bred tilknytning i kraft av statsborgerskap til snevrere former for tilhørighet gjennom gruppedlemskap. Etter hvert som satsingen på privat aktivitet og innstramningen i offentlige utgifter begrenser statens rolle som leverandør av sosiale velferdsgoder, og etter hvert som det stilles større krav til enkeltmennesket om å arbeide og være selvhjulpet, forskyves grunnlaget for sosial samhørighet over fra staten i retning av det private marked og det sivile samfunn, som består av frivillige organisasjoner og uformelle nettverk av familie og venner. Denne utviklingen kan forklares under henvisning til de forskjellige solidaritetsnivåene og -mekanismene som er beskrevet i de klassiske verkene til den britiske sosiologen T. H. Marshall og den franske sosiologen Emile Durkheim.

I følge T. H. Marshall (1965) gir borgerstatusen et lands innbyggere rett «til et minstemål av økonomisk velferd og trygghet,» som forsterker følelsen av tilhørighet til den større samfunnsdannelsen. Som et motstykke til dette var Durkheim (1935) interessert i dannelsen av sekundære grupper med en solidaritetsfølelse basert på medlemmenes sosiale og moralske homogenitet. Han mente at «hvis staten er den eneste sammenhengen der mennesker kan leve sine liv i fellesskap, mister de kontakten med hverandre, de faller utenfor, og samfunnet går i oppløsning. En nasjon kan ikke opprettholdes med mindre det mellom stat og individ finnes en hel rekke sekundære grupper som står enkeltmennesket tilstrekkelig nær til å trekke det inn i sitt handlingsrom, slik at det rives med i samfunnets pulserende liv.» Selv om utvanningen av sosiale rettigheter svekker en av forbindelseslinjene mellom individ og stat, styrker overføringen av sosiale velferdsfunksjoner til privat

virksomhet og det sivile samfunn det sosiale limet som ligger i tilhørighet til sekundære grupper – grunnlaget for sosial samhörighet flyttes fra «marshallske medborgerskap» til «durkheimsk medlemskap».

På alle variablene i Tabell 1 forekommer selvsagt overlapping mellom velferdsstat og selvhjelpsstat. Begge fordeler sosiale rettigheter gjennom overføringer i form av penger og tjenester, som finansieres ved direkte og indirekte forbruk og formidles via offentlige og private kanaler; begge utvikler sosiale programmer som omfatter velferdsgoder til forbruk og investering, med varierende grader av likhet og rettferdighet som målsetning. Men for hver enkelt variabel peker de sentrale tendensene i velferdsstaten og selvhjelpsstaten i hver sin retning. Selvhjelpsstaten finnes ennå ikke i rendyrket form. På samme måte som det har vært forskjellige typer velferdsstater, vil vi trolig se variasjoner i grunnmønsteret for selvhjelpsstaten. Selv i USA, der systemet for sosial trygghet har utviklet seg lengst i denne retningen, er det mange deler av sosialpolitikken som ikke faller sammen med tendensene som kan utledes av variablene ovenfor (Gilbert, 1995). I overskuelig framtid vil imidlertid de sosiale og økonomiske kreftene som har utløst endringene i velferdssystemet, fortsette å virke på de fleste avanserte industrinasjoner og omforme sosialpolitikken i samsvar med et nytt paradigme for sosial trygghet.

Litteraturhenvisninger

- Aaron, H. (1967), «Social Security: International Comparisons». I O. Eckstein (red.) *Studies in the Economics of Income Maintenance*, s. 13–48. Washington D.C.: Brookings Institution,
- Abramovitz, Mimi (1986), «The Privatization of the Welfare State». *Social Work* 34 (4): 257–64.
- Ariens, Hans (1997) «To Rigorously Combat the Dutch Disease». *World: APB Annual Report 1996*. (Heerlen, ND: APB Corporate Communication).
- Bell, Daniel (1960) *The End of Ideology* (New York: The Free Press).
- Blair, Tony (1998) «Foreword and Introduction,» i *Green Paper on Welfare State Reform*.
- Board of Trustees of the Social Security and Medicare Trust Fund (1996) *1996 Annual Report of the Board of Trustees*. Washington D.C.: Government Printing Office.
- Bolderson, Helen og Simon Roberts (1997) «Social Security Across Frontiers,» i *Journal of International and Comparative Social Welfare* XIII.
- Bradshaw, Jonathan og Jane Miller (1990) «Lone-Parent Families in the U.K.: Challenges to Social Policy,» i *International Social Security Review* 43(4).
- Buchanan, James (1975) *The Limits of Liberty* (Chicago: University of Chicago Press).
- Buchanan, James (1977) «Why Does Government Grow?» i T.E. Borchering (red.) *Budgets and Bureaucrats: The Sources of Government Growth* (Durham, N.C.: Duke University Press).
- Castles, F.G. (1982) *The Impact of Parties* (Beverly Hills: Sage).
- Castles, F.G. og D. Mitchell (1990) *Three Worlds of Welfare Capitalism of Four*, The Australian National University Discussion Paper, No. 21, Canberra.
- Cantillon, Bea (1990) «Socio-Demographic Changes and Social Security,» i *International Social Security Review* 43(4), PP. 399–425.

- Childs, Marquis (1936) *Sweden: the Middle Way* (New Haven: Yale University Press).
- Collier, C. og R. Messick (1975) «Prerequisites Versus Diffusion: Testing Alternative Explanations of Social Security Adoption,» i *American Political Science Review* (69) pp. 1299-1315.
- Collins, Mary (1990) «A Guaranteed Minimum Income in France,» *Social Policy and Administration* (42) 2.
- Coughlin, R.M. og P.K. Armour (1983) «Sectoral Differentiation in Social Security Spending in OECD Countries,» i *Comparative Social Research* (6), pp. 175-199.
- Cutright, P. (1965) «Political Structure, Economic Development, and National Social Security Programs,» 9 *American Journal of Sociology* (70), pp. 537-50.
- de Bruin, Anne (1997) «Transformation of the welfare State in New Zealand: From Welfare State to Schumpeterian Workfare State,» Paper presented at the 9th International Conference on Socio-Economics, Montreal, Canada July 5-7.
- De Swann, A. (1988) *In Care of the State: Health Care, Education, and Welfare in Europe and the United States in the Modern Era.* (Cambridge: Polity)
- Durkheim, Emile (1933) *The Division of Labor in Society* Trans. George Simpson (New York: Free Press) (English translation of *De la Division du Travail Social*, first published in 1893).
- Eardley, Tony (1997) *New Relations of Welfare in the Contracting State: The Marketisation of Services for the Unemployed in Australia*, Social Policy Research Center Discussion Paper 79. SPRC, University of New South Wales.
- Eardley, Tony, Jonathan Bradshaw, John Ditch, Ian Gough, og Peter Whiteford (1996) *Social Assistance in OECD Countries: Synthesis Report* (Paris: OECD).
- Economist (1998) «Ideology: Beyond Left and Right,» (May 2), p.52.
- Esping-Andersen, Gosta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism.* Princeton: Princeton University Press.
- Etzioni, Amitai (1988) *The Moral Dimension* (New York: Free Press).

- Euzeby, Alain (1988) «Unemployment Compensation and Unemployment in Industrialized Market Economy Countries,» i *International Social Security Review* (41) 1.
- Evandrou, Maria, Jane Falkingham, og Howard Glennerster (1990) «The Personal Social Services: “Everyone’s Poor Relation but Nobody”s Baby,» i John Mills (red.) *The State of Welfare: The Welfare State in Britain since 1974*. Oxford: Clarendon Press.
- Evers, Adalbert og Ivan Svetlik, eds. (1993) *Balancing Pluralism: New Welfare Mixes for the Elderly*. (Aldershot: Avebury).
- Fargion, Valeria (1997) *Current Social Service Regimes in Europe: The Rise and Development (1965-1995)*, Paper presented at ISA Research Committee Meeting on welfare State Challenge, Marginalization and Poverty, Copenhagen. August 21-24.
- Ferge, Zsuzsa (1996) «The change of the welfare paradigm - The individualisation of the social,» paper presented at the Annual Conference of the British Social Policy Association, Sheffield, July 16-18.
- Ferrera, Maurizio (1996) «The “Southern Model” of Welfare in Social Europe,» *Journal of European Social Policy* (6) 1, pp. 17-37.
- Flora, Peter og Jens Alber (1981) «Modernization, Democratization, and the Development of the Welfare State in Western Europe,» in P. Flora and A. J. Heidenheimer (eds.) *The Development of Welfare States in Europe and America* (New Brunswick: Transaction).
- Fukuyama, Francis (1995) *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. (New York: Free Press).
- Gilbert, Neil (1983) *Capitalism and the Welfare State* (New Haven: Yale University Press).
- Gilbert Neil og Ailee Moon (1988) «Analyzing Welfare Effort: An Appraisal of Comparative Methods,» *Journal of Policy Analysis and Management* (7) 2, pp. 326-340.
- Gilbert, Neil og Barbara Gilbert (1989) *The Enabling State: Modern Welfare Capitalism in America* (New York: Oxford University Press).

- Gilbert, Neil (1995) *Welfare Justice: Restoring Social Equity*. New Haven: Yale University Press.
- Hill, Michael og Glen Bramely (1986) *Analyzing Social Policy* (Oxford: Basil Blackwell).
- Howard, C. (1997) *The Hidden Welfare State: Tax Expenditure and Social Policy in the U.S.* (Princeton: Princeton University Press)
- Jessop, B. (1994) «From Keynesian welfare to the Schumpeterian workfare state,» in R. Burrows and B. Loader (eds.) *Towards a Post-Fordist Welfare State?* (London: Routledge).
- Johnson, Norman. ed. (1995) *Private Markets in Health and Welfare* (Oxford: Berg Publishers).
- Kalish, David (1991) «The Active Society,» *Social Security Journal*. (August), pp.3-9.
- Kalt, J.P. og M.A. Zupan (1984) «Capture and Ideology in the Economic Theory of Politics,» *American Economic Review* (74) 3, pp. 279-300.
- Kamerman, Sheila og Alfred Kahn. eds. (1989) *Privatization and the Welfare State* (Princeton: Princeton University Press).
- Kangas, Olli (1994) «The Merging of Welfare State Models: Past and Present Trends in Finnish and Swedish Social Policy,» *Journal of European Social Policy*. 4 (2), pp. 79-94.
- Karger, Howard og David Stoesz (1994) *American Social Welfare Policy: A Pluralist Approach*. (New York: Longman).
- Klein, Rudolf og Michael O'Higgins, eds. (1985) *The Future of Welfare* (Oxford: Basil Blackwell), p.230.
- Korpi, Walter (1980) «Social Policy and Distributional Conflict in the Capitalist Democracies: A Preliminary Framework,» *Western European Politics* (3), pp. 296-315.
- Korpi, Walter (1983) *The Democratic Class Struggle* (London: Rutledge, Keegan, Paul).

- Korpi, Walter (1989) «Power, Politics, and State Autonomy in the Development of Social Citizenship: Social Rights During Sickness in Eighteen OECD Countries Since 1930,» *American Sociological Review* (54) 3, pp. 309-28.
- Leibfried, S. (1992) «Towards a European Welfare State» in Z. Ferge and J. Kolberg, eds. *Social Policy in a Changing Europe* (Boulder: Westview Press).
- Leonard, Peter (1997) *Postmodern Welfare: Reconstructing an Emancipatory Project* (London: Sage).
- Lepage, Henri (1997) «A Liberal Socio-economic Scenario for the Early Twenty-First Century,» in *Societal Cohesion and the Globalization of the Economy: What Does the Future Hold?* (Paris: OECD).
- Lesthaeghe, R. (1995) «The Second Demographic Transition in Western Countries: An interpretation,» in K. Oppenheim Mason and A. Jensen, eds. *Gender and Family Change In Industrialized Countries*. Oxford: Clarendon Press.
- Marshall, T.H. (1964) *Class, Citizenship and Social Development* (New York: Anchor Books)
- Marshall, Will og Martin Schram. eds. (1993) *Mandate For Change*. New York: Berkley Books.
- Marwell, Gerald og Ruth E. Ames (1981) «Economists Ride Free, Does Anyone Else,» *Journal of Public Economics* (15), pp. 295-310.
- McKenzie, Richard (1996) «Bidding for Business,» *Society* 33:3 (March/April), pp. 60-69.
- Mead, Lawrence (1986) *Beyond Entitlement: The Social Obligations of Citizenship* (New York: Free Press)
- Melkert, A.P.W. (1997) «Conclusion» in *Family Market, and Community: Equity and Efficiency in Social Policy* Paris: OECD.
- Milward, H. Brinton og Keith Provan (1993) «The Hollow State: Private Provision of Public Service,» in Helen Ingram og Steven Rathgeb Smith, eds. *Public Policy for Democracy* Washington, D.C.: Brookings Institution, pp. 222-37.
- Mishra, Ramesh (1984) *The Welfare State in Crisis*. (Brighton: Wheatsheaf Books).

- Murray, Charles (1984) *Losing Ground: American Social Policy 1950-1980* (New York: Basic Books).
- Meuller, Denis (1979) *Public Choice* (New York: Cambridge University Press)
- Myles, J. (1989) *Old Age in the Welfare State* (Boston: Little Brown).
- Myrdal, Gunnar (1960) *Beyond the Welfare State* (New Haven: Yale University Press).
- Nivola, Pietro (1998) «The New Pork Barrel,» *The Public Interest* (Spring) 131, pp. 92-104.
- Nordlinger, E. (1981) *On the Autonomy of the Democratic State* (Cambridge: Harvard University Press).
- OECD (1981) *The Welfare State in Crisis*. Paris: OECD.
- OECD (1989) «Editorial: The Path to Full Employment: Structural Adjustment For An Active Society,» *Employment Outlook*. (July).
- OECD (1990) «Editorial: Labor Markets in the 1990s: Challenges and Opportunities,» *Employment Outlook*. (July).
- OECD (1988) *The Future of Social Protection*. Paris: OECD
- OECD (1991a) *Economic Surveys: Netherlands* Paris: OECD
- OECD (1991b) *Shaping Structural Change: The Role of Women*. Paris: OECD.
- O'Connor James (1973) *The Fiscal Crisis of the State* (New York: St. Martin's Press).
- Overbye, Einar (1994) «Convergence in Policy Outcome: Social Security in Perspective,» *Journal of Public Policy* (14) 2, pp. 147-74.
- Park, Neung Hoo og Neil Gilbert. (1997) «Social Security and the Incremental Privatization of Retirement Income» Center for Comparative Family Welfare and Poverty Research, University of California, Berkeley.
- Pedersen, Axel (1997) «Do Generous Public Pensions Crowd Out Private Pensions? Comparative Analysis of Time Series Data for Denmark and Norway.» Center for Welfare State Research Working Paper 7.

- Plough, Niels, og Jon Kvist (1996) *Social Security in Europe: Development of Dismantlement?* (The Hague: Kluwer Law International)
- Pryor, F.L. (1968) *Public Expenditure in Communist and Capitalist Nations* (Homewood, Ill.: Richard D. Irwin).
- Schmidt, M.G. (1983) «The Welfare State and the Economy in Periods of Economic Crisis: A Comparative Study of Twenty-Three OECD Nations,» *European Journal of Political Research* (11), pp. 1-26.
- Schumpeter, Joseph [1942](1950) *Capitalism, Socialism and Democracy* 3rd. ed. (New York: Harper and Row)
- Skocpol, Theda. (1979) *States and Social Revolutions* (New York: Cambridge University Press)
- Skocpol, Theda (1985) Bringing the State Back In: Strategies and Analysis in Current Research,» in Evans et al. (eds.) *Bringing the State Back In* (New York: Cambridge University Press).
- Showers, Dennis. (1997) «Challenges to Social Cohesion and Approaches to Policy Reform,» in *Societal Cohesion and the Globalization of the Economy: What Does the Future Hold?* (Paris: OECD).
- Stephens, J.D. (1979), *The Transition from Capitalism to Socialism* (London: Macmillan).
- Stevenson, Richard (1993) «Swedes Facing Rigors of Welfare Cuts,» *New York Times*. (March 14).
- Stuehrle, Eugene og Jon Bakija (1994) *Retooling Social Security for the 21st Century: Right and Wrong Approaches to Reform*. Washington D.C.: Urban Institute
- Taira, K. og P. Kilby (1969) «Differences in Social Security Development in Selected Countries,» *International Social Security Review* (16) 3, pp. 1-28.
- Therborn, G. (1987) «Welfare State and Capitalist Markets,» *Acta Sociologica* (30) 3/4. pp. 237-54.

- Torfig, Jacob (1997) «From the Keynesian Welfare State to a Schumpeterian Workfare Regime – the Offensive Neo-Statist Case of Denmark,» Paper presented at the 9th International Conference on Socio-Economics, Montreal, Canada July 5-7.
- van der Veen, Romke og Willem Trommel (1997) «Managed Liberalization of the Dutch Welfare State.» Presented at the SASE Conference on Rethinking the Welfare State, Montreal, July 5-7.
- VanVoorhis, Rebecca (1998) «Three Generations of Comparative Welfare State Theory: From Convergence to Convergence,» *Journal of European Social Work* 1(2), pp. 189-202.
- Verner, J. (1979) «Socioeconomic Environment, Political System, and Educational Policy Outcomes: A Comparative Analysis of 102 Countries,» *Comparative Politics* (2), pp. 165-67.
- Wattenberg, Ben (1993) «Let Clinton Be Clinton,» *Wall Street Journal*. (January 20), p. A12.
- Weatherly, R. (1994) «From entitlement to contract: Reshaping the welfare state in Australia,» *Journal of Sociology and Social Welfare* 3 (13), pp.153-73.
- Weber, Max (1964, [1947]) *The Theory of Social and Economic Organization*, ed. Talcott Parsons, trans. A.M. Henderson and Talcott Parsons (New York: Free Press).
- Whitney, Craig (1997) «In Europe Too, Social Security Isn't So Secure,» *The New York Times*. (August 31). p. E4.
- Wilensky, Harold og Charles Lebeaux (1958) *Industrial Society and Social Welfare*, New York: Russell Sage.
- Williamson, J. og J.J. Fleming (1979) «Convergence Theory and the Social Welfare Sector: A Cross-National Analysis,» *International Journal of Comparative Sociology* (18), pp.242-53.
- Wong, P. og J.M. Daley (1990) «Long Term Development Versus Crisis Management in Welfare States» *Social Policy and Administration* (24) 1, pp. 2-12.
- World Bank (1994) *Averting the Old Age Crisis* (Oxford: Oxford University Press).

Publikasjoner fra Det 21. århundrets velferdssamfunn

Publikasjonen kan bestilles fra Fafo, Postboks 2947 Tøyen 0608 Oslo.
Telefon 22 08 86 00, Faks 22 08 87 00. E-post publikasjon@fafo.no

Ove Langeland (red.), Torkel Bjørnskau, Hilde Lorentzen og
Axel West Pedersen

Mellom frihet og fellesskap. Det 21. århundrets velferdssamfunn

Fafo-rapport 270. Fafo/Tiden. Kr. 348,-

- 1 Jon Erik Dølvik: Farvel solidaritet?. Internasjonale utfordringer for den norske arbeidslivsmodellen. Fafo-rapport 271. 60 sider. Kr 91,-
- 2 Victor D. Norman: Globalisering Betingelser for lønnsom næringsdrift og sysselsetting i Norge. Fafo-rapport 272. 26 sider. Kr 74,-
- 3 Steinar Holden: Frie kapitalkrefter. Noen konsekvenser for nasjonal økonomisk-politisk styring. Fafo-rapport 273. 30 sider. Kr 79,-
- 4 Alexander Wright Cappelen: Globalisering Utfordringer for norsk skatte- og fordelingspolitikk. Fafo-rapport 274. 30 sider. Kr 77,-
- 5 Morten Bøås: Norsk miljø- og ressurspolitikk mot tusenårsskiftet. Fafo-rapport 275. 48 sider. Kr 86,-
- 6 Keith Smith: Økonomisk vekst og «lavteknologi». Aktuelle spørsmålsstillinger for Norge. Fafo-rapport 276. 28 sider. Kr 75,-
- 7 Knut Arild Larsen: Utdanningsbasert kompetanse i dagens og morgendagens arbeidsmarked. Fafo-rapport 277. 40 sider. Kr 83,-
- 8 Lars-Henrik Johansen: Bak de store ord. Sammenlikninger av etter- og videreutdanning mellom bransjer og internasjonalt. Fafo-rapport 278. 132 sider. Kr 135,-
- 9 Per Kleppe: Solidaritetsalternativet - fortid og framtid. Fafo-rapport 279. 40 sider. Kr 82,-
- 10 Per Kleppe: Arbeidslinjen og de svake gruppene på arbeidsmarkedet. Fafo-rapport 280. 74 sider. Kr 107,-
- 11 Trond Petersen: Kjønnsspørsmålet. Hvor står vi i arbeidslivet. Fafo-rapport 281. 47 sider. Kr 83,-
- 12 Gunn Birkelund: Deltidsarbeid. Fafo-rapport 282. 36 sider. Kr 79,-
- 13 Jean Louis Laville: Arbeidets framtid. Den franske debatten. Fafo-rapport 283. 70 sider. Kr 91,-
- 14 Gerhard Bosch: Differensiering og fleksibilisering av arbeidstiden. På leting etter et nytt arbeidstidsparadigme. Fafo-rapport 284. 48 sider. Kr 83,-
- 15 Ove Langeland og Reid J. Stene: Holdninger til arbeid, lønn og fagbevegelse. Resultater fra en spørreundersøkelse. Fafo-rapport 285. 48 sider. Kr 83,-
- 16 Eli Feiring: Er noen fordelingsprinsipper mer rettferdige enn andre?. Fafo-rapport 286. 36 sider. Kr 77,-
- 17 Eli Feiring: Beskrive for å vurdere?. Om evaluering av fordelingsordningers verdigrunnlag. Fafo-rapport 287. 32 sider. Kr 75,-
- 18 Lars Fjell Hansson: Man skal ikke plage andre.... Om grenser for offentlig maktutøvelse for å redusere skader og død. Fafo-rapport 288. 70 sider. Kr 100,-

- 19 Kristin Hoff: Rettferdig skattlegging. En analyse av det normative grunnlaget for rettferdig fordeling av skattebyrden. Fafo-rapport 289. 112 sider. Kr 126,-
- 20 Kristin Hoff: Rettferdighet og effektivitet i det norske skattesystemet. Fafo-rapport 290. 44 sider. Kr 85,-
- 21 Hilde Lorentzen og Reid J. Stene: Holdninger og deltakelse i nærmiljø og organisasjonsliv. Resultater fra en spørreundersøkelse. Fafo-rapport 291. 47 sider. Kr 83,-
- 22 Espen Dahl: Solidaritet og velferd. Grunnlaget for oppslutning om velferdsstaten. Fafo-rapport 292. 62 sider. Kr 96,-
- 23 Espen Dahl: Hvor går helsevesenet?. Om likhet og effektivitet i norsk helsetjeneste. Fafo-rapport 293. 44 sider. Kr 82,-
- 24 Espen Dahl og Gunn Birkelund: Sysselsetting, klasse og helse 1980–1995. En analyse av fem norske levekårsundersøkelser. Fafo-rapport 294. 44 sider. Kr 79,-
- 25 Kåre Hagen: Den nordiske velferdsstaten. Museumsgjenstand eller bærekraftig samfunnsmodell?. Fafo-rapport 295. 47 sider. Kr 83,-
- 26 Kåre Hagen: Utviklingen i de skandinaviske velferdsstater. Fra krise til konsolidering?. Fafo-rapport 296. 47 sider. Kr 83,-
- 27 Per Kleppe: Bedre tjenesteyting i kommunene?. Fafo-rapport 297. 72 sider. Kr 100,-
- 28 Heidi Gautun: Endringer i familieomsorgen til eldre?. Fafo-rapport 298. 82 sider. Kr 103,-
- 29 Neil Gilbert: Selvhjelpsstaten. Et nytt paradigme for sosial trygghet. Fafo-rapport 299. 36 sider. Kr 75,-
- 30 Torkel Bjørnskau og Reid J. Stene: Holdninger til helse- og omsorgstjenester. Resultater fra en spørreundersøkelse. Fafo-rapport 300. 41 sider. Kr 79,-
- 31 Gunn Birkelund: Marginalisering i en velferdsstat. Fafo-rapport 301. 30 sider. Kr 75,-
- 32 Aksel Hatland: Nordisk alderspensjon under ombygging. Fafo-rapport 302. 32 sider. Kr 74,-
- 33 Tone Fløtten: Fattigdom i Norge. Problem eller bagatell?. Fafo-rapport 303. 114 sider. Kr 125,-
- 34 Anne Britt Djuve: Etniske minoriteter og de nordiske velferdsstatene. Fafo-rapport 304. 46 sider. Kr 86,-
- 35 Jardar E. Flaa og Axel W Pedersen: Holdninger til ulikhet, pensjon og trygd. Resultater fra en spørreundersøkelse. Fafo-rapport 305. 60 sider. Kr 91,-
- 36 Jon Erik Dølvik og Torgeir Stokke: Den norske forhandlingsmodellen. Et tilbakeblikk. Fafo-rapport 306. 46 sider. Kr 88,-
- 37 Keith Smith: Economic growth and "low-tech" industries. Issues for Norway. Fafo-rapport 307. 37 sider. Kr 77,- (Norsk utg. nr. 6)
- 38 Gunn Birkelund: Part-time work in a welfare state. Fafo-rapport 308. 30 sider. Kr 73,- (Norsk utg. nr. 12)
- 39 Jean Louis Laville: The future of work. The debate in France. Fafo-rapport 309. 80 sider. Kr 103,- (Norsk utg. nr. 13)
- 40 Jean Louis Laville: Le futur du travail. Le debat Francais. Fafo-rapport 310. 80 sider. Kr 103,- (Norsk utg. nr. 13)
- 41 Gerhard Bosch: Differenzierung und Flexibilisierung der Arbeitszeit. Die schwierige Suche nach einem neuen Arbeitszeitparadigma. Fafo-rapport 311. 67 sider. Kr 95,- (Norsk utg. nr. 14)
- 42 Neil Gilbert: The Enabling State. An Emerging Paradigm for Social Protection. Fafo-rapport 312. 35 sider. Kr 76,- (Norsk utg. nr. 29)
- 43 Bernard Enjolras: Labour-market regulation and economic performance. A review. Fafo-rapport 313. 44 sider. Kr 82,-
- 44 Bernard Enjolras: Welfare state and disincentives effects. Theoretical perspectives. Fafo-rapport 314. 51 sider. Kr 86,-

Neil Gilbert

Selvhjelpsstaten

Et nytt paradigme for sosial trygghet

er en av publikasjonene fra rapportserien i prosjektet Det 21. århundrets velferdssamfunn. Det er en omfattende serie med stor faglig spennvidde og flere bidrag fra forskere i inn- og utland. Sentrale temaer som dekkes i rapportserien er:

arbeidslivet med vekt på globalisering, næringsutvikling og sysselsetting; kompetanse, etter- og videreutdanning; forhandlinger og trepartssamarbeid

hverdagslivet med vekt på familie, nærmiljø og frivillige organisasjoner; normer, holdninger og verdier

velferdstjenester med vekt på helse, omsorg og sosial trygghet; velferdsstat, privatisering og levekår

velferdstjenester med vekt på pensjoner, inntektssikring og fordeling; økonomisk ulikhet og fattigdom

Fafo
Forskningstiftelsen Fafo
Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
<http://www.fafo.no>

Det 21. århundrets velferdssamfunn 29
Fafo-rapport 299
ISBN 82-7422-250-4